

ЗАПОЗИЧЕННЯ ГАЙРАЙГО В ЯПОНСЬКИХ ЖУРНАЛАХ ПРО МОДУ (ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)

Андриюк Т.

Київський університет

У статті проаналізовано перекладацькі трансформації, які є доцільними для перекладу запозичень тайрайго в сучасних японських журналах про моду. Схарактеризовано особливості використання перекладацьких трансформацій для перекладу лексики тайрайго, наявної у статтях журналів про моду українською мовою. Після визначення поняття *тайрайго* окреслено його історію та сучасний стан, розглянуто наявні класифікації перекладацьких трансформацій, зокрема О. Селіванової, Т. Кияка та Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне і дібрано лексику тайрайго з різноманітних японських журналів про моду, яку згруповано відповідно до перекладацьких трансформацій, актуальних для перекладу українською мовою. Проаналізовано перекладацькі трансформації, доцільні для перекладу тайрайго в японських журналах про моду, і зроблено висновок, що для перекладу тайрайго можливе використання трансформацій на фонетичному, лексичному, синтаксичному рівнях, проте іноді необхідним буде також добір еквівалентів, послуговування запозиченнями чи описовим перекладом. З'ясовано, що серед усіх перекладацьких трансформацій при перекладі лексем тайрайго релевантним є передусім добір еквівалентів (як повних, так і неповних – залежно від семантики вихідної одиниці); використання фонетичних трансформацій необхідне у випадку, коли треба перекласти лексему, еквівалента якій немає в українській мові, зі збереженням лаконічності змісту повідомлення й стилю тексту; до калькування вдаються за наявності складних термінів, словосполучень, частиною яких є тайрайго, або ж обидві частини яких належать до тайрайго; описовий переклад використовують для перекладу назв одягу та аксесуарів, технік за умови неможливості використати один з перелічених способів. Водночас зауважено, що конкретизацію і генералізацію під час перекладу тайрайго застосовують нечасто, що пов'язане зі специфікою стилістики тексту оригіналу. Зауважено, що основні труднощі під час перекладу тайрайго – це вибір оптимального способу перекладу, правильне визначення числа, висловування щодо необхідності уточнити певні терміни, робота з некодифікованими неологізмами тощо.

Ключові слова: перекладацькі трансформації, способи перекладу, еквіваленти, калькування.

Andriiuk T. Gairaigo loanwords in Japanese fashion magazines (translation aspect). The paper deals with the translation transformations that are useful for translating gairaigo loanwords in modern Japanese fashion magazines. We researched the peculiarities of the use of translation transformations for the translation of gairaigo units available in the articles of fashion magazines into Ukrainian. After defining the concept of "gairaigo", its history and current state, the existing classifications of translation transformations made by O. Selivanova, T. Kyiak and J. - P. Vinay and J. Darbelnet were considered. We selected the gairaigo words from various Japanese fashion magazines and grouped them according to translation transformations relevant to translation into Ukrainian. The translation transformations appropriate for translating gairaigo in Japanese fashion magazines were analyzed, and we came to the conclusion that it is possible to use transformations at the phonetic, lexical, syntactic levels, as well as equivalence, use of borrowings or descriptive translation. Among all translation transformations, the equivalence (both complete and partial, depending on the semantics of the source word) is most often used in the translation of gairaigo units. The use of phonetic transformations is necessary when we have to translate a word, the equivalent of which does not exist in the Ukrainian language, to keep the conciseness of the content of the message and the style of the text. Translation by calque should be done in the case of complex terms, phrases which consist of several parts when either one of them is gairaigo, or both of the parts belong to this language phenomenon. Concretization and generalization are rarely used in the translation of the gairaigo, which is related to the specific stylistics of the original text. Descriptive translation is used to translate names of clothes and accessories, techniques if it is impossible to use any other of the methods mentioned above. The main difficulties in translating gairaigo are choosing a proper method of translation, determining the number, determining whether it is needed to clarify certain terms, and dealing with neologisms that have not entered official dictionaries yet.

Key words: translation transformations, translation methods, equivalence, calque.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. ファッション雑誌 – це словосполучення використовують в японській мові на позначення журналів мод. Цей факт є свідченням того, що в масовій культурі великого поширення набула лексика іншомовного походження, зокрема тайрайго. Особливо популярною така лексика є серед

молоді, що відображається не лише в побутовому мовленні, а й в особливостях мовного оформлення орієнтованих на молодь продуктів, зокрема у сфері ЗМІ. Та варто враховувати той факт, що сфера моди має високі темпи розвитку, тому її аналіз та вивчення залишається актуальним попри вже наявні роботи. Щороку з'являються нові моделі та модні течії,

лексика на позначення яких входить у японську мову. У результаті збільшується кількість гайрайго, особливості використання й перекладацькі трансформації в перекладі яких розглядають нечасто.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання послуговування гайрайго у масовій культурі користуються достатньо великим інтересом науковців, про що свідчить з'ява досліджень на цю тему вже з 1990-х років [4; 7]. Проте предметом лінгвістичних досліджень з японістики зазвичай було загальне вивчення запозичень в японській мові (М. Ірвайн, Н. Хонна, Т. Комарницька). Проблеми ж запозичень і перекладу їх у публіцистиці висвітлені поверхово, а особливості перекладу запозичень в японських журналах мод українською мовою майже не були досліджені.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – проаналізувати запозичення в японських журналах мод із перекладознавчого погляду. Відповідно завдання перед собою ставимо такі: 1) дослідити способи перекладу японських запозичень гайрайго українською мовою; 2) виявити найтиповіші перекладацькі трансформації, доцільні для перекладу гайрайго українською мовою; 3) визначити основні труднощі, пов'язані з відтворенням сучасних гайрайго українською мовою.

Для дослідження використано дефініційний, описовий, зіставний, трансформаційний методи, метод компонентного і структурного аналізу, а також деякі елементи квантитативного аналізу.

Об'єктом дослідження є запозичення в японських журналах мод (загальною кількістю 263 од.), а предметом – способи їхнього перекладу українською мовою.

Матеріалом дослідження послуговували японські модні журнали «Vogue», «Vivi», «Cosmopolitan».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у ньому вперше проаналізовано перекладацькі трансформації під час перекладу гайрайго саме в статтях із модною тематикою та виділено їхні особливості, ефективність та оптимальність використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед з'ясуємо сутність поняття *гайрайго*. Гайрайго – термін, який використовують на позначення слів іншомовного походження (окрім китайського). Перший, найдавніший клас гайрайго сформувався у XVI–XVIII ст., другий – до середини XX століття, а третій, найчисленніший – почав утворюватися в післявоєнний період [2, 8]. Саме цей клас викликає особливе зацікавлення мовознавців, адже продовжує своє розширення за рахунок запозичення нових слів, з'яву яких зумовлено розвитком моди, техніки, торгівлі. До 95% слів класу походять з англійської мови, проте наявні запозичення з французької, німецької, португальської та інших мов. У японських журналах відсоток гайрайго варіюється залежно від тематики й типу статей і може становити від 5 до 9,9 відсотків [8, 24].

Отже, яким чином доречно перекладати цей значний пласт сучасної японської лексики? Вважаємо, що для перекладу гайрайго загалом підходять перекладацькі трансформації, що їх запропонували О. Селіванова [3], Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне [9]

і Т. Кияк [1] на матеріалі інших мов. Нижче розглянемо способи перекладу, що, на нашу думку, доцільні для перекладу японської лексики гайрайго українською мовою.

Переклад гайрайго за допомогою еквівалентів. Кожне третє слово гайрайго зі статей про моду ми переклали за допомогою добору еквівалента в українській мові, з них 25% таких слів – за допомогою абсолютного еквівалента. На нашу думку, часте використання еквівалентів у перекладі пов'язане з тим, що багато слів зі сфери моди називають поняття, звичні для всіх країн і культур, а тому в мовах серед питомої лексики поширені їхні відповідники: シューズ – *взуття* (англ. shoes), ゴールドの – *золотий* (англ. golden), キャッシュ – *готівка* (англ. cash), シャツ – *сорочка* (англ. shirt) тощо.

До абсолютних еквівалентів можна віднести і сталі еквіваленти, які в незначній кількості наявні в текстах з модною тематикою: ファッションアイコン – *ікона стилю* (англ. fashion icon). Тут використано сталий зворот «ікона стилю» замість дослівного перекладу «ікона моди/модна ікона».

Існує й низка слів, до яких неможливо дібрати абсолютні еквіваленти, тому перекладач у такому разі може скористатися неповним еквівалентом. Такі перекладацькі трансформації відбуваються тоді, коли в мові є схожі слова, але вони не описують всі аспекти реалії. За нашими спостереженнями, неповні еквіваленти найчастіше використовуються для: окремих елементів одягу (スリット – *розріз* (на спідниці), エッジ – *край*); певних фасонів, типів одягу, серед іншого й тих, які з'явилися відносно нещодавно (ハーフパンツ – *шорти*, スウェットパンツ – *спортивні штани*, シアートップス – *прозора блуза*); аксесуарів (カードケース – *кардхолдер*, ピアス – *серезжки*); інших слів, пов'язаних зі сферою моди (シンプルなスタイリング – *простий стиль*, キービジュアル – *ключові образи*). Також неповні еквіваленти актуальні при перекладі багатозначних дієслів, запозичених з англійської мови (コーデする – *поєднувати*, ピックアップする – *підібрати*).

Переклад гайрайго за допомогою фонетичних трансформацій. До таких трансформацій мовознавці відносять фонетичну транскрипцію і фонетичну транслітерацію [3]. З використанням таких способів ми переклали близько чверті всіх гайрайго. З-поміж лексем, перекладених за допомогою транскрипції / транслітерації, можна виділити такі групи (тут не розмежуємо транскрипцію і транслітерацію, адже більшість таких слів запозичені з англійської):

Назви предметів одягу. Оскільки в українській мові існує обмежена кількість слів для позначення назв одягу категорії トップス (верх) – *сорочка, блузка, светр*, тому до транслітерації потрібно вдаватися при перекладі назв відносно нових лексем: フーディ – *худи*, カーディガン – *кардиган*, ビスチェ – *бюстье*. Те саме стосується і взуття: スニーカー – *снікерси*, ローファー – *лофери*, スリッポン – *сліпони*.

Назви осіб за родом діяльності, фахом, що пов'язані зі світом моди, шоу-бізнесу: スタイリスト – *стиліст*, デザイナー – *дизайнер*.

Назви спеціальних понять, пов'язаних з модою: デザイン – дизайн, モデル – модель, コレクション – колекція, ブランド – бренд.

Деякі прикметники гайрайго теж перекладають з використанням фонетичних трансформацій: グローバルな – глобальний, スタイリッシュな – стильний, アイコニックな – іконічний; префікси ミニ (міні-), ミディ (міди-), エコ (еко-).

Багато з наведених слів уже вживають в українській мові, зокрема на позначення понять у модній індустрії, тому їхні транскрибовані відповідники можна використовувати під час перекладу без спричинення незручностей для читачів. Проте ми виділили 2 групи слів із вужчим значенням, які доречно перекладати за допомогою транслітерації або транскрипції:

Сленгові слова (アップデート – андейт, ルック – лук, プリント – принт). Більшість слів цієї категорії можна перекласти описово, але в такому випадку втрачається лаконічність змісту й змінюється стиль тексту. Тому найкраще перекладати їх з використанням транслітерації і/або транскрипції. Читачі, не обізнані в цій темі, зможуть зрозуміти зміст понять із контексту.

Власні назви: імена людей, географічні назви, назви брендів (ダイアナ妃 – Принцеса Діана, インスタグラム – Інстаграм, クリスマン・ディオール – Крістіан Діор). Для цієї групи використання фонетичної транскрипції / транслітерації – єдиний спосіб перекладу.

Переклад гайрайго за допомогою лексичних і граматичних трансформацій. Тут для аналізу ми скористаємося класифікацією Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне, а також Т. Кияка, який розглядає генералізацію і конкретизацію змісту як окремі категорії [1, 71–72; 9, 31–39].

Найчастіше калькуванням послуговуються для перекладу словосполучень і складних слів, обидві частини яких належать до гайрайго. Переважно йдеться про позначення моделей одягу та аксесуарів: サテンブーム – сатиновий бум, ペールトーン – бліді тони, カジュアルスウェット – повсякденний світшот, ワイドパンツ – широкі штани. Ця перекладацька трансформація також доцільна за наявності словосполучень, які частково складаються з гайрайго: 明るいカラー – світлі кольори, ミニ財布ブーム – бум міні-гаманців, 白エコレザー – біла еко-шкіра, 淡いマーブル柄 – легкий мармуровий візерунок. Такий переклад передаватиме зміст вихідного поняття і буде зрозумілим для сприйняття читачем. Головним завданням перекладача під час використання калькування є збереження мовної норми, сполучуваності слів в українській мові.

Щодо лексико-семантичних заміни, то способи конкретизації і генералізації під час перекладу гайрайго спостерігаємо приблизно з однаковою частотою (2% і 3% відповідно), а модуляція в перекладених статтях була використана лише двічі. На нашу думку, це пов'язане з тим, що при модуляції підвищується ризик зміни початкового стилю чи настрою повідомлення, але в деяких випадках це єдиний вид перекладу. Наприклад, コンパクトなトップス перекладено як *обтягуючі топи*. Тут заміна до слова

コンパクトな (досл. «компактний») була дібрана, щоб викликати в читачів асоціацію з так званими «інста-речами».

Конкретизація актуальна для позначення термінів із багатьма варіантами перекладу. Так, слово アイテム має декілька значень, які відрізняються в різних словниках («елемент», «пункт», «параграф»), тому завдання перекладача – вибрати те слово, яке буде найбільш влучним у конкретному випадку. У деяких випадках конкретизація необхідна, коли в японській мові слово скорочене або використана лише частина словосполучення: ニット (в'язаний одяг), デニムブランド (джинсові бренди), シアーマーブル (напівпрозорий оксамит-мармур).

Генералізація, на нашу думку, доцільна для перекладу прикметників, описових слів (バラのモチーフ – квітковий мотив (не трояндовий), ファンシーカラー – кольоровий (не модний / примхливий / нарядний), スクエアタイプのハンドバッグ – квадратна сумочка).

Серед граматичних трансформацій варто виділити спосіб транспозиції частин мови. Основною причиною застосування граматичних трансформацій на рівні синтаксичної структури є різна граматична будова української та японської мов. При перекладі японських номінативних речень у мові перекладу зазвичай з'являється повна граматична основа, можлива парцеляція, а також використовуються дієприкметникові, дієприкметникові звороти. Найчастіше граматична трансформація на рівні окремих слів відбувається тоді, коли іменник гайрайго переходить у прикметник у мові перекладу: モード – модний, ファッション – модний. Трапляються й інші випадки: チェック柄 – в клітинку, アップ – покращити, セレクト – вибрати.

Транспозиція під час перекладу статей супроводжується перекладацькими трансформаціями інших типів: конкретизацією чи генералізацією змісту, використанням описового перекладу, зміни синтаксичної структури речень.

Інші види трансформацій. Описовий переклад пропонуємо використовувати для перекладу слів на позначення нових понять, або ж для нових варіантів, що називають старі поняття. У статтях про моду описовий переклад здебільшого застосовуємо під час перекладу назв одягу та аксесуарів, технік за умови неможливості використати інші трансформації: スクエアパンプス – туфлі-човники з квадратними носками, レイヤード – багато шарів [кімоно]. У першому прикладі словосполучення означає «квадратні човники», проте такий переклад не викликає чіткої асоціації й образу в уяві читача. У другому прикладі слово レイヤード не має аналога в українській мові, тому необхідно модифікувати переклад і вдатися до способу описового перекладу.

Описовий переклад можна використати для перекладу титулів чи професій, еквівалентів яких немає в українській мові: ロイヤルレディ – леді з королівської сім'ї. В українській мові є словосполучення «королівська сім'я», але фраза «королівська леді» на позначення членів королівської сім'ї не використовується.

Загальні проблеми під час перекладу гайрайго. Оскільки в японській мові іменник не має чітко виділеної граматичної категорії числа, перекладач повинен орієнтуватися на контекст. Так, словосполучення *デニムブランド* можна перекласти і як «джинсовий бренд», і як «джинсові бренди». Деякі використані під час перекладу терміни і назви необхідно додатково пояснити. Відповідно до вимог жанру, у статтях на модну тематику рідко роблять виноски із поясненнями висловів, тому будь-який термін необхідно максимально спростити. Наприклад, назву *ディオールのアルファベット* ми переклали за допомогою комбінованої реномінації як «ABC Dior (сервіс персоналізації)», що є українським аналогом до вихідної назви в англійській мові з коротким доповненням його суті.

Переклад неологізмів японської мови, запозичених з англійської чи французької мов, часто вимагає від перекладача роботи зі словниками всіх трьох мов, адже таких неологізмів немає в українсько-японських словниках. Це стосується як калькування чи аналогій, так і описового перекладу, конкретизації або генералізації. Так відбувалося зі словом *プレ*

フオール, якого немає в словниках, проте яке походить від англ. *pre-fall* (*передосінній*). Під час перекладу трапляються й інші труднощі, не пов'язані безпосередньо з гайрайго: необхідність одночасних граматичних і лексичних трансформацій, зміна фраз і речень на семантичному рівні, а також важливість збереження стилю й форми вихідного тексту.

Висновки та перспективи досліджень. Отже, на основі аналізу способів перекладу, які запропонували Ж.- П. Віне і Ж. Дарбельне, О. Селіванова та Т. Кияк, ми дійшли висновку щодо найбільш оптимальних для перекладу японських запозичень гайрайго зі сфери моди українською мовою. Серед таких – абсолютні та відносні еквіваленти, калькування, транскрипція / транслітерація, генералізація, конкретизація, транспозиція, описовий переклад. Інакше кажучи, можливим є застосування трансформацій на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівнях. Окрім цього, відзначаємо перекладацькі проблеми, пов'язані насамперед із граматичними особливостями японської мови, що часто зумовлюють необхідність застосування комплексних трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 543 с.
2. Комарницька Т. Етапи «американізації» японської мови в соціокультурному аспекті. *Вісник Київського національного університету. Східні мови та літератури*. Київ, 2020. № 1 (26). С. 6–13.
3. Селіванова О. Нова типологія перекладацьких трансформацій. *Світ свідомості у мові* / за ред. О. Селіванової. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. С. 455–472.
4. Hayashi R. Hierarchical Interdependence Expressed through Conversational Styles in Japanese Women's magazines. *Discourse Society*. 1997. Vol. 8 (3). P. 359–389.
5. Honna N. English in Japanese Society. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. Clevedon, 1995. Vol. 16. P. 45–62.
6. Irwin M. Loanwords in Japanese. John Benjamins Pub. Co., 2011. 276 p.
7. Loveday E. J. Language Contact in Japan. A Sociolinguistic History. Oxford, 1996. 250 p.
8. Tomoda T. Loanword (gairaigo) influx into the Japanese language : contemporary perceptions and responses. Unpublished doctoral dissertation, University of New South Wales, 2005. 299 p.
9. Vinay J. P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English : a Methodology for Translation. J. Benjamins Pub. Co., 1995. 380 p.

REFERENCES

1. Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., Ogui, O. D. (2008). *Perekladoznavstvo (nimetsko-ukrainskyi napriam)* [Translation studies (German-Ukrainian focus)]: textbook. Kyiv: VPTs "Kyivskyi universytet" [in Ukrainian].
2. Komarnytska, T. (2020). *Etapy "amerykanizatsii" yaponskoi movy v sotsiokulturnomu aspekti* [The stages of the "Americanization" of the Japanese language in the socio-cultural background]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu. Skhidni movy ta literatury*, 1 (26), 6–13 [in Ukrainian].
3. Selivanova, O. O. (2012). *Nova typolohiia perekladatskykh transformatsii* [The new typology of translation transformations]. *Svit svidomosti u movi*. Cherkasy, 455–472 [in Ukrainian].
4. Hayashi, R. (1997). Hierarchical Interdependence Expressed through Conversational Styles in Japanese Women's magazines. *Discourse Society*, 8 (3), 359–389.
5. Honna, N. (1995). English in Japanese Society. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 16, 45–62.
6. Irwin, M. (2011). *Loanwords in Japanese*. John Benjamins Pub. Co.
7. Loveday, E. J. (1996). *Language Contact in Japan. A Sociolinguistic History*. Oxford.
8. Tomoda, T. (2005). *Loanword (gairaigo) influx into the Japanese language: contemporary perceptions and responses*. Unpublished doctoral dissertation, University of New South Wales.
9. Vinay, J. P., Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: a Methodology for Translation*. J. Benjamins Pub. Co.